Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (осми състав)

11 юли 2024 година*

„Преюдициално запитване — Борба със забавяне на плащането по търговски сделки — Директива 2011/7/ЕС — Член 6, параграф 1 — Минимална фиксирана сума за обезщетяване на разноски по събиране на вземания — Разпоредба от националното право, съгласно която исканията за плащане на такава фиксирана сума могат да се отхвърлят, когато забавата е незначителна или размерът на вземането малък — Задължение за тълкуване в съответствие с правото на Съюза“

По дело C-279/23

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Sąd Rejonowy Katowice — Zachód w Katowicach (Районен съд Катовице — Катовице-запад, Полша) с акт от 7 март 2023 г., постъпил в Съда на 28 април 2023 г., в рамките на производство по дело

Skarb Państwa — Dyrektor Okręgowego Urzędu Miar w K.

срещу

Z. sp.j.,

СЪДЪТ (осми състав),

състоящ се от: N. Piçarra (докладчик), председател на състава, N. Jääskinen и M. Gavalec, съдии,

генерален адвокат: A. Rantos,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за Z. sp.j., от K. Pluta-Gabryś, radca prawny,

– за полското правителство, от B. Majczyna, в качеството на представител,

* Език на производството: полски.

– за Европейската комисия, от G. Gattinara и M. Owsiany-Hornung, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 6, параграф 1 от Директива 2011/7/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 16 февруари 2011 година относно борбата със забавяне на плащането по търговски сделки (ОВ L 48, 2011 г., стр. 1).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между Skarb Państwa (Държавна хазна, Полша), представлявана от Dyrektor Okręgowego Urzędu Miar w K. (Директор на Регионалната метрологична служба в K.) (наричана по-нататък „метрологичната служба“), и учреденото по полското право дружество Z. sp.j. относно искане за присъждане на фиксирана сума за обезщетяване на направените от метрологичната служба разноски по събиране на редица забавени от Z. плащания за предоставените му услуги за одобряване на типа на средства за измерване.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Съображения 12, 17 и 19 от Директива 2011/7 гласят:

„(12) Забавата на плащане представлява нарушение на договора, което е станало финансово привлекателно за длъжниците в повечето държави членки поради ниските лихви, начислявани за забава, или липсата на такива, и/или бавната процедура на обжалване. Необходими са решителни промени с цел да се създаде култура на плащане в срок, включително като изключването на правото на начисляване на лихви винаги се разглежда като договорно условие или практика, представляващи явна злоупотреба, за да се обърне тази тенденция и подобна практика да бъде обезсърчена. Тези промени следва също да включват въвеждането на специални разпоредби относно сроковете за плащане и обезщетяването на кредиторите за понесените разходи, както и, inter alia, относно това, че следва да се допуска, че изключването на правото на обезщетяване за разноските по събирането представлява явна злоупотреба.

[…]

(17) За целите на правото на начисляване на лихви за забава на плащане, плащането от страна на длъжника следва да се разглежда като просрочено, ако кредиторът не е получил дължимата сума на датата на падежа, при условие че е изпълнил своите правни и договорни задължения.

[…]

(19) За да бъде обезсърчена подобна практика, е необходимо справедливо обезщетяване за кредиторите за разноските по събиране, понесени вследствие на забава на плащане. Разноските по събирането следва също да включват възстановяване на административни разходи и обезщетение за вътрешните разноски, понесени вследствие забава на плащане, за което в настоящата директива следва да бъде определена минимална фиксирана сума, която би могла да се натрупва с лихва за забава на плащане. Обезщетението под формата на фиксирана сума следва да има за цел да ограничава административните и вътрешните разноски, свързани със събирането. Обезщетението за разноските по събирането следва да се определя, без да се накърняват националните разпоредби, по силата на които национален съд би могъл да присъди на кредитора допълнителни обезщетения за вреди във връзка със забавата по вина на длъжника“.

4 Член 1 от тази директива е озаглавен „Предмет и приложно поле“ и предвижда:

„1. Целта на настоящата директива е борбата със забавата на плащане по търговските сделки с оглед гарантирането на правилното функциониране на вътрешния пазар, като се насърчава конкурентоспособността на предприятията, и по-специално на [малките и средните предприятия (МСП)].

2. Настоящата директива се прилага за всички плащания, извършвани като възнаграждение по търговски сделки.

[…]“.

5 Член 2, точки 1—4 от посочената директива предвижда:

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

1) „търговски сделки“ означава сделки между предприятия или между предприятия и държавни органи, които водят до доставката на стоки или предоставянето на услуги срещу възнаграждение;

2) „публичен орган“ означава всеки договарящ орган, както е определен в член 2, параграф 1, буква а) от Директива 2004/17/ЕО [на Европейския парламент и на Съвета от 31 март 2004 година относно координиране на процедурите за възлагане на обществени поръчки от възложители, извършващи дейност във водоснабдяването, енергетиката, транспорта и пощенските услуги (ОВ L 134, 2004 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 8, стр. 3)] и в член 1, параграф 9 от Директива 2004/18/ЕО [на Европейския парламент и на Съвета от 31 март 2004 година относно координирането на процедурите за възлагане на обществени поръчки за строителство, услуги и доставки (ОВ L 134, 2004 г., стр. 114; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 8, стр. 116)], независимо от предмета или стойността на договора;

3) „предприятие“ означава всяка организация, различна от публичен орган, участваща в упражняването на независима икономическа или професионална дейност, дори когато тази дейност се упражнява само от едно лице;

4) „забава на плащане“ означава плащане, което не е извършено в рамките на договорния или законния срок за плащане и при което условията, определени в член 3, параграф 1 или член 4, параграф 1, са изпълнени“.

6 Член 3 от Директива 2011/7 е озаглавен „Сделки между предприятия и държавни органи“ и гласи:

„1. Държавите членки следят за това при плащанията по търговски сделки между предприятия кредиторът да е в правото си да изисква лихва за забава на плащане, без да е необходима покана, ако са изпълнени следните условия:

а) кредиторът е изпълнил своите задължения по договор и по закон; както и

б) кредиторът не е получил дължимата сума в срок и длъжникът е отговорен за забавата.

[…]“.

7 Член 4 от тази директива е озаглавен „Сделки между предприятия и държавни органи“ и в параграф 1 предвижда:

„Държавите членки следят за това при търговски сделки, при които длъжникът е публичен орган, кредиторът да има право да начислява законна лихва за забава на плащане при изтичане на срока, определен в параграфи 3, 4 или 6, без да е необходима покана, ако са изпълнени следните условия:

а) кредиторът е изпълнил своите задължения по договор и по закон; както и

б) кредиторът не е получил дължимата сума в срок и длъжникът е отговорен за забавата“.

8 Член 6 от тази директива е озаглавен „Обезщетяване за разноските по събирането“ и предвижда:

„1. Държавите членки следят за това, когато лихвата за забава на плащане стане дължима при търговските сделки в съответствие с член 3 или 4, кредиторът да е в правото си да получи от длъжника като минимум фиксирана сума от 40 [евро].

2. Държавите членки следят за това фиксираната сума, посочена в параграф 1, да е дължима, без да е необходима покана, и да служи за обезщетение за направените от кредитора разноски по събирането.

[…]“.

9 Член 7 от същата директива е озаглавен „Договорни условия и практики, които представляват злоупотреба“ и в параграфи 1 и 3 предвижда:

„1. Държавите членки предвиждат, че договорни условия или практика, свързани с датата или срока на плащане, с лихвения процент за забава на плащане или с обезщетението за разноските по събиране, са или неприложими, или могат да бъдат основание за иск за обезщетение за вреди, когато представляват явна злоупотреба по отношение на кредитора.

Когато се определя дали дадено договорно условие или практика представлява явна злоупотреба по отношение на кредитора по смисъла на първа алинея, се вземат под внимание всички обстоятелства, включително:

а) всяко грубо нарушение на добрата търговска практика, което е в разрез с понятията „добросъвестност“ и „лоялност“;

б) естеството на продукта или услугата; както и

в) дали длъжникът има някаква обективна причина да се отклонява от законния лихвен процент за забава на плащане или от срока за плащане, посочен в член 3, параграф 5, член 4, параграф 3, буква а) и параграфи 4 и 6, или от фиксираната сума, посочена в член 6, параграф 1.

2. За целите на параграф 1 договорно условие или практика, които не включват лихва за забава на плащане, се считат за представляващи явна злоупотреба.

3. За целите на параграф 1 се счита, че договорно условие или практика, които не включват обезщетение за разноските по събиране, посочено в член 6, представляват явна злоупотреба“.

Полското право

Законът за противодействие на прекомерната забава по търговски сделки

10 Член 10 от Ustawa o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (Закон за противодействие на прекомерната забава при търговски сделки) от 8 март 2013 г. (Dz. U. от 2022 г., позиция 893), който транспонира Директива 2011/7 в правния ред на Полша и е в сила от 28 април 2013 г., предвижда:

„1. Считано от датата на възникване на правото му на лихвата, посочена в член 7, параграф 1 или член 8, параграф 1, кредиторът има право да получи от длъжника, без да е необходима покана, обезщетение за разноските по събиране на вземането, а именно равностойността на сумата от:

1) 40 евро — когато стойността на паричната престация не надвишава 5 000 полски злоти (PLN) [(приблизително 1 155 евро)];

[…]

2. Освен сумата по параграф 1 кредиторът има право и на възстановяване в разумен размер на направените разноски по събиране на вземането, надвишаващи тази сума“.

Гражданският кодекс

11 Член 5 от Ustawa — Kodeks cywilny (Закон за приемане на Гражданския кодекс) от 23 април 1964 г. (Dz. U. от 2022 г., позиция 1360) (наричан по-нататък „полският Граждански кодекс“) гласи:

„Притежаваното право не може да се упражнява в противоречие със социално-икономическото си предназначение или с правилата за обществено съжителство. Такова действие или бездействие на правоимащия не се счита за упражняване на право и не се ползва със защита“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

12 Метрологичната служба предоставя услуги за одобряване на типа на средства за измерване и дружеството Z. редовно ги използва. Два пъти то изпада в забава да плати за тях. В първия случай плаща със забава от 20 дни сума в размер на 246 PLN (приблизително 55 евро), а втория път плаща със забава от 5 дни сума в размер на 369 PLN (приблизително 80 евро).

13 Метрологичната служба предявява пред запитващата юрисдикция Sąd Rejonowy Katowice — Zachód w Katowicach (Районен съд Катовице — Катовице-запад, Полша) иск за плащане на сума в размер на 80 евро, ведно с предвидените в полското право лихви, за обезщетяване на разноските по събиране по двете вземания, като се позовава на член 10, параграф 1, точка 1 от Закона за противодействие на прекомерната забава по търговски сделки.

14 Запитващата юрисдикция отбелязва, че съгласно постоянната практика на полските съдилища исковете за плащане на фиксираната сума за обезщетяване на разноските по събиране на вземания се отхвърлят, когато забавата на длъжника е несъществена или размерът на дължимото вземане е малък. Случаят по делото, с което е сезирана запитващата юрисдикция, е един от примерите за това, като се има предвид, че досега дружеството Z. е изпадало в забава поне 39 пъти, но нито веднъж не е осъдено.

15 Според запитващата юрисдикция основание за това дава член 5 от полския Граждански кодекс, тълкуван в смисъл, че когато размерът на забавеното вземане е под равностойността в полски злоти на сума от 100 до 300 евро или когато забавата на плащането е за период от две до шест седмици, плащането на обезщетение на кредитора би било „в противоречие с правилата за обществено съжителство“ — израз, който запитващата юрисдикция приема за равнозначен на израза „в противоречие с добрите нрави“.

16 Запитващата юрисдикция иска да се установи дали тълкуване в този смисъл на член 6, параграф 1 от Директива 2011/7, разглеждан във връзка със съображение 12 от същата директива, е съвместимо с правото на Съюза. Според запитващата юрисдикция практиката на полските съдилища, съгласно която при забава на длъжника на плащане на задължение в малък размер искането на кредитора за обезщетение се счита за противоречащо на „правилата за обществено съжителство“, не дава основание за въвеждане във вътрешния правен ред на изключение от ясното, точно и безусловно правило по посочения член 6, параграф 1.

17 При тези обстоятелства Sąd Rejonowy Katowice — Zachód w Katowicach (Районен съд Катовице — Катовице-запад) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Допуска ли член 6, параграф 1 от Директива 2011/7 […] национална правна уредба, съгласно която национален съд може да отхвърли иск за присъждане на предвиденото в тази разпоредба обезщетение за разноските по събиране на вземане, тъй като счита, че забавата на длъжника при плащането не е съществена или че размерът на вземането, чието плащане длъжникът е забавил, е малък?“.

По преюдициалния въпрос

18 Най-напред следва да се припомни, че когато публичен орган по смисъла на член 2, точка 2 от Директива 2011/7 е кредитор на парична сума по отношение на дадено предприятие, отношенията между тези две образувания не попадат в обхвата на понятието „търговска сделка“ по смисъла на член 2, точка 1 от същата директива и следователно са изключени от нейното приложно поле (решение от 13 януари 2022 г., New Media Development & Hotel Services, C-327/20, EU:C:2022:23, т. 44).

19 Съдът обаче е компетентен да се произнесе по преюдициални запитвания относно разпоредби на правото на Съюза в случаи, в които фактите по главното производство не попадат пряко в приложното поле на правото на Съюза, но посочените разпоредби са приложими по силата на националното право, което препраща към съдържанието им (вж. в този смисъл решения от 15 ноември 2016 г., Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, т. 53, и от 30 януари 2020 г., I.G.I., C-394/18, EU:C:2020:56, т. 45).

20 Запитващата юрисдикция отбелязва, че полското право разширява обхвата на правото на обезщетение за разноски по събиране на вземания, като предвижда предоставянето му както в хипотезите по Директива 2011/7, така и в случаите, когато кредиторът по забавеното плащане е публичен орган, а длъжникът е предприятие, и така плащането на обезщетение не зависи от това дали кредиторът е предприятие, или публичен орган. При тези обстоятелства исканото преюдициално тълкуване е необходимо, за да се избегнат последващи различия в тълкуването на приложимите разпоредби на правото на Съюза. Ето защо на поставения от запитващата юрисдикция въпрос следва да се отговори.

21 С единствения си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 6, параграф 1 от Директива 2011/7 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска практика на националните юрисдикции, съгласно която исканията за присъждане на предвидената в тази разпоредба минимална фиксирана сума за обезщетяване на разноски по събиране на вземания се отхвърлят с мотива, че забавата на длъжника при плащането е несъществена или че размерът на вземането, чието плащане длъжникът е забавил, е малък.

22 На първо място, член 6, параграф 1 от Директива 2011/7 изисква от държавите членки да следят за това, когато лихвата за забава на плащане стане дължима при търговските сделки, кредиторът да е в правото си да получи от длъжника като минимум фиксирана сума от 40 евро за обезщетяване на разноски по събиране на вземането. Освен това член 6, параграф 2 изисква от държавите членки да следят за това тази минимална фиксирана сума да е дължима автоматично, без дори да е необходима покана до длъжника, и да служи за обезщетение за направените от кредитора разноски по събирането.

23 Понятието „забава на плащане“, което е в основата на правото на кредитора да получи от длъжника не само лихви за забава, но и минимална фиксирана сума от 40 евро по силата на член 6, параграф 1 от Директива 2011/7, е дефинирано в член 2, точка 4 от същата директива като плащане, което не е извършено в рамките на договорния или законния срок. След като съгласно член 1, параграф 2 от тази директива тя обхваща „всички плащания, извършвани като възнаграждение по търговски сделки“, понятието „забава на плащане“ е приложимо към всяка търговска сделка, разглеждана поотделно (решения от 20 октомври 2022 г., BFF Finance Iberia, C-585/20, EU:C:2022:806, т. 28, и от 1 декември 2022 г., X (Доставки на медицински материали), C-419/21, EU:C:2022:948, т. 30).

24 На второ място, член 3, параграф 1, разглеждан във връзка с член 6, параграф 1 от Директива 2011/7, предвижда за търговските сделки между предприятия, а член 4, параграф 1, разглеждан във връзка с член 6, параграф 1 от същата директива, предвижда за сделките между предприятия и публични органи, че лихвата за забава и фиксираната сума от 40 евро стават автоматично изискуеми с изтичането на срока за плащане по членове 3 и 4 от посочената директива. В това отношение съображение 17 от посочената директива предвижда, че „[з]а целите на правото на начисляване на лихви за забава на плащане, плащането от страна на длъжника следва да се разглежда като просрочено, ако кредиторът не е получил дължимата сума на датата на падежа, при условие че е изпълнил своите правни и договорни задължения“.

25 Текстовете на член 3, параграф 1, член 4, параграф 1 и член 6, параграф 1 от Директива 2011/7 не дават каквото и да било основание да се приеме, че предвидената в последната разпоредба минимална фиксирана сума не се дължи, ако забавата по вина само на длъжника е несъществена или размерът на вземането не е висок.

26 Ето защо, видно от буквалното и контекстуалното тълкуване на член 6, параграф 1 от Директива 2011/7, минималната фиксирана сума от 40 евро за обезщетяване на разноски по събиране на вземания се дължи на изпълнилия задълженията си кредитор за всяко неизвършено на падежа плащане по търговската сделка, като размерът на дължимата сума или продължителността на забавата са без значение в това отношение.

27 На трето място, това тълкуване на член 6 от Директива 2011/7 се потвърждава и от целта на Директива 2011/7. Видно от член 1, параграф 1 във връзка със съображения 12 и 19 от тази директива, целта ѝ е не само да се окаже възпиращо действие върху забавата на плащанията, като се избегне възможността те да бъдат финансово интересни за длъжника поради ниското ниво или липсата на лихви, начислявани в такава ситуация, но и ефективно да се защити кредиторът срещу подобна забава. Споменатото съображение 19 уточнява, от една страна, че разноските по събирането следва да включват и възстановяване на административни разходи и обезщетение за вътрешните разноски, понесени вследствие на забава на плащане, и от друга страна, че обезщетението с фиксирана сума следва да има за цел да ограничава административните и вътрешните разноски, свързани със събирането (вж. в този смисъл решения от 20 октомври 2022 г., BFF Finance Iberia, C-585/20, EU:C:2022:806, т. 35 и 36, и от 1 декември 2022 г., X (Доставки на медицински материали), C-419/21, EU:C:2022:948, т. 36).

28 С оглед на това нито невисокият размер на дължимото вземане, нито несъществената забава на плащането може да бъде основание за освобождаване на длъжника от плащане на минималната фиксирана сума за обезщетяване на разноските по събиране на всички забавени само по негова вина плащания. Такова освобождаване би лишило от полезно

действие член 6 от Директива 2011/7, чиято цел, както бе подчертано в предходната точка, е не само да се окаже възпиращо действие върху забавата на плащания, но и „да служи за обезщетение за направените от кредитора разноски по събирането“, тъй като тези разноски обикновено нарастват пропорционално на броя на плащанията и на сумите, които длъжникът не е платил в срок. Ето защо не би могло да се приеме, че длъжникът има „някаква обективна причина“ по смисъла на член 7, параграф 1, втора алинея, буква в) от посочената директива да не плати фиксираната сума по член 6, параграф 1 от същата директива, като се има предвид уточнението в член 7, параграф 3, съгласно което за целите на параграф 1 се счита, че „договорно условие или практика, които не включват обезщетение за разноските по събиране, посочено в член 6, представляват явна злоупотреба“ (вж. в този смисъл решения от 20 октомври 2022 г., BFF Finance Iberia, C-585/20, EU:C:2022:806, т. 37, и от 1 декември 2022 г., X (Доставки на медицински материали), C-419/21, EU:C:2022:948, т. 37).

29 Накрая, по отношение на член 5 от полския Граждански кодекс, на който се позовава запитващата юрисдикция и който предвижда, че право, упражнено в противоречие със социално-икономическото си предназначение или с правилата за обществено съжителство, не се ползва от защита, следва да се припомни, че принципът на тълкуване на националното право в съответствие с правото на Съюза изисква националните юрисдикции, при спазване по-специално на забраната за тълкуване contra legem на националното право, да използват всички свои правомощия, като вземат предвид цялото вътрешно право и като приложат признатите от последното методи за тълкуване, за да гарантират пълната ефективност на съответната директива и да стигнат до разрешение, което съответства на преследваната с нея цел (решения от 24 януари 2012 г., Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, т. 27, и от 4 май 2023 г., ALD Automotive, C-78/22, EU:C:2023:379, т. 40).

30 Изискването за тълкуване в съответствие с правото на Съюза включва по-специално задължение за националните юрисдикции при необходимост да изменят постоянната съдебна практика, ако тя се основава на тълкуване на националното право, което е несъвместимо с целите на директива. Следователно националната юрисдикция не би имала основание да приеме, че е изправена пред невъзможност да тълкува национална разпоредба в съответствие с правото на Съюза, единствено поради факта, че тази разпоредба трайно е тълкувана в несъвместим с това право смисъл (решение от 6 ноември 2018 г., Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften, C-684/16, EU:C:2018:874, т. 60).

31 С оглед на невъзможността член 5 от полския Граждански кодекс да се тълкува в съответствие с член 6 от Директива 2011/7, като се има предвид изложеното в точки 26—28 от настоящото решение тълкуване на последната разпоредба, и с оглед на припомнените в предходната точка изисквания националният съд, натоварен в рамките на своята компетентност с прилагането на разпоредбите от правото на Съюза, е длъжен да гарантира пълното им действие, като при необходимост по собствена инициатива следва да остави без приложение противоречащите им разпоредби от националното законодателство, дори да са по-късни, без да е необходимо да иска или да изчаква тяхната предварителна отмяна по законодателен път или по какъвто и да било друг ред, предвиден в конституцията (решение от 24 юни 2019 г., Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, т. 58 и цитираната съдебна практика).

32 По изложените съображения на въпроса на запитващата юрисдикция следва да се отговори, че член 6, параграф 1 от Директива 2011/7 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска практика на националните юрисдикции, съгласно която исканията за присъждане на предвидената в тази разпоредба минимална фиксирана сума за обезщетяване на разноски по събиране на вземания се отхвърлят с мотива, че забавата на длъжника при плащането е несъществена или че размерът на вземането, чието плащане длъжникът е забавил, е малък.

По съдебните разноски

33 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (осми състав) реши:

Член 6, параграф 1 от Директива 2011/7/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 16 февруари 2011 година относно борбата със забавяне на плащането по търговски сделки

трябва да се тълкува в смисъл, че

не допуска практика на националните юрисдикции, съгласно която исканията за присъждане на предвидената в тази разпоредба минимална фиксирана сума за обезщетяване на разноски по събиране на вземания се отхвърлят с мотива, че забавата на длъжника при плащането е несъществена или че размерът на вземането, чието плащане длъжникът е забавил, е малък.

Подписи